Koskela, M. & N. Pilke (toim.) 2003. Kieli ja asiantuntijuus. AFinLAn vuosikirja 2003. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja nro 61. Jyväskylä, s. 25–37.

▼▼▼▼

MIELIKUVIA JA KOKEMUKSIA KIELIASIANTUNTIJUUDESTA

Aila Pesonen
Vaasan yliopisto

This article deals with some aspects of lexical and grammatical changes in Russian language since the beginning of 1990s. I discuss the roles of the teacher with a special knowledge and training and the mental picture, the image of *kieliasiantuntija* (specialist/expert/consultant) connected with teacher´s work. The first part of the article concerns how the ideological reorientation has changed the norms of Russian language, and the second part broaches a question how the changes have affected and continue to have impacts upon teacher´s practical work as a specialist in Russian language.

Keywords: Russian language, language in changes of society, image of language specialist, norms and creativity in teaching foreign language

1 JOHDANTO

Kieliasiantuntija on henkilö, jolla on tavallista perusteellisemmat tiedot yhdestä tai useammasta kielestä. Erikoistuntijana hänet voidaan kutsua antamaan lausuntoja jostakin alaansa kuuluvasta asiasta. (Vrt. *asiantuntija*, NS 1992: 122.) Tämän määritelmän mukaan kieliasiantuntijoina voidaan pitää esimerkiksi kielentutkijaa, -tarkastajaa, -huoltajaa ja -opettajaa.

Akateemisen diskurssin perinteisiä muotoja ovat julkaisut ja opetus. Julkaisut noudattavat yleensä oppialakuria, ja ne voidaan altistaa kriittiseen tarkasteluun. Opetukseltakin edellytetään kurinalaisuutta, uuden tiedon sovellusta, innovatiivisuutta, mutta samalla myös odotetaan vaihtelua ja myönnytyksiä populaarille maulle; vetoamista yleisiin *mielikuviin* ja mielihyvään. Vieraan kielen opettaja taiteilee tieteenalansa normien, käytänteiden ja toisaalta opetuksen sosiaalisen tilanteen vaatimassa paineessa. Hän pyrkii näyttelemään monissa rooleissa: opettajana, tutkijana, kielen ja kulttuurin asiantuntijana, hallinnoijana, kääntäjänä/tulkkina, arvioijana, arvioitavana. Roolisuorituksistaan hän saa vaihtelevalla menestyksellä arvosanoja tietävä/tietämätön, alansa tunteva/alaansa huonosti perehtynyt, hyvä/huono, joustava/joustamaton, innovatiivinen/vanhaan pitäytyvä. Arvioinnit voivat olla mielikuviin perustuvia, mutta tietysti oikeita, koska arvion antajalle ne ovat tosia uskomuksia, vaikka tieteellinen kuva saattaisi olla toisenlainen.

2 MIELIKUVIA KIELI-ASIANTUNTIJASTA

Mielikuvaa on mahdotonta määritellä tyhjentävästi, mutta se on kuitenkin keskeinen kuluttajakäyttäytymistä tutkittaessa. Tämän alan tutkimuksissa mielikuva ymmärretään väljästi ihmisten kokemusten, tietojen, asenteiden, tunteiden ja uskomusten summaksi. Vapaan ilmaisun ja sana-assosiaatioiden avulla pyritään selvittämään piirteet, joita vastaaja pitää tärkeinä ja valintojensa perustana. (Ks. esim. Rope & Mether 1991: 16.)

Historia painottaa sanoja merkitsemään, mitä ne aiemminkin ovat merkinneet. *Mielikuva* opettajasta on, että hänellä on kielestä (kielistä) teoreettiset tiedot, kommunikatiiviset ja pedagogiset taidot ja opettamansa kielen kulttuurin tunte-

mus. Lingvistinen merkki *kieliasiantuntija* aktivoi itseensä varastoituneita merkitysaineksia, jotka ainakin osittain yhdistetään myös kielenopettajaan. Todistuksena tästä on vapaaseen sana-assosiaatioon perustuva testi, jonka tein 20 opiskelijalle syksyllä 2002. Pyysin heitä kirjoittamaan muutamin sanoin, miten he tulkitsevat sanan *kieliasiantuntija*. Vastaajat olivat talous- ja yhteiskuntatieteitä opiskelevia sekä kieliä opiskelevia. Esitän muutaman esimerkin vastauksista.

kieliasiantuntija

(1) jossain määrin erikoisalakielten tuntija tai kielenhuollosta vastaava henkilö; tuntee kielen historian ja kehityksen; (2) henkilö, jolla on vahva ja riittävä pohjatietous kielestä, sen rakenteesta sekä käytöstä. Lisäksi hänellä on hallussaan jonkin kielitieteen alan erikoistietoa ja ennen kaikkea halua ja innostusta jakaa tietoaan muiden ihmisten käyttöön; (3) esimerkiksi kielenkääntäjä; kieliopillisesti pystyy neuvomaan; erikoistunut yhteen kieleen, jonka osaa sujuvasti; osaa myös murteita; (4) tuntee useita eri kieliä, niiden välisiä yhteyksiä ja eroavuuksia sekä niiden historiaa ja yhteyttä kulttuuriin; (5) osaa puhua vieraalla kielellä lähes täydellisesti, hallitsee kieliopin ja kielen yhteydet toisiinsa, kielien esiintymisalueen; (6) tarkoittaa henkilöä, joka pystyy vastaamaan kielenhuollon ja kielitieteen kysymyksiin; (7) kieliasiantuntija on henkilö, joka tuntee erikoistumansa kielen sanaston ja kieliopin lisäksi myös maille ominaisen kulttuurin ja historian

Vastaajat merkityksellistivät kieliasiantuntijan tehtävien kautta. Tehtävät ovat kielenhuolto (1), (6) ja neuvonta (2), (3), jotka edellyttävät, että henkilöllä on synkronista ja diakronista tietoa kielen muodossa ja sisällössä ilmenevistä tosiasioista (1), (2), (4). Näiden lisäksi sanan miellesisältöön yhdistettiin sosiaalis-kulttuurinen merkitys: suullinen vieraan kielen taito (3) ja kulttuurin tuntemus (7). Yhteenveto 20 vastauksesta osoitti, että opiskelijan näkökulmasta kieliasiantuntijaksi ymmärretään ensisijaisesti henkilö, joka antaa ohjeita ja suosituksia kielenkäytöstä mutta tuntee myös kielenkäytön yhteydet kulttuuriin.

Seuraavaksi tarkastelen muutamia venäjän kielen 1990-luvun muutosprosesseja, joita edellä kuvattujen odotusten mu-

kaisena kieliasiantuntijana olen opetustyössäni pyrkinyt kuvaamaan ja selittämään.

3 VENÄJÄN KIELEN NORMINANNON PERINTEET JA YHTEISKUNNALLISET MUUTOKSET

Neuvostoliiton kaudella venäjän kieli oli sensuroitua ja palveli yhden “suuren ja mahtavan” ideologian valtaa. Perinteisen strukturalistisen teorian mukaisesti järjestelmä on ennen prosessia, ja näin ollen puhekieli sosiaalisine variaatioineen on viime vuosiin ollut toissijainen tutkimuksen kohde. Kielenhuollossa (ven. *культура речи*) on korostettu oikeakielisyyttä, jonka perusteena on kielioppi ja puhtaan kielen ihanne. Venäjän kielen norminanto on pohjautunut kirjoitettuun eli parhaiden kirjailijoiden kieleen. Esikuvina on tavallisesti pidetty Venäjän 1800-luvun klassikoita, jolloin venäjän kielestä on muodostunut varsin yksipuolinen kirjallinen leima. Zemskaja (Земская 1996: 12) toteaa, että 1930-1960-luvuilla normi tarkoitti kieltoa, mutta myöhemmin ja erityisesti 1990-luvulla valintaa ja vaitoehtoja sallivaa suositusta. Täten kielen ohjailun perusteissa suunta on ollut kaunokirjallisesta kohti kielenpuhujien todellista kielenkäyttöä.

3.1 PYHÄ JA PROFAANI SEKOITTUVAT

Yhteiskunnalliset muutokset alkoivat Venäjällä 1980-luvun puolella. Kamppailu ideologisesta ja poliittisesta vallasta näkyi välittömästi puhutussa ja kirjoitetussa kielessä. Sähköisen viestinnän sensuroimattomaan sanankäyttöön ja itseilmaisuun reagoitiin kiivaasti, vaikka kielen toimivuus edellyttää joustavia, tilanteisesti vaihtelevia merkkejä. (Ks. Ryazanova & Wade 1999; *Русский язык* 1996.) Englannin kielen merkitys kan-

sainvälisenä viestinnän kielenä kasvoi. Populaarimusiikin ja liike-elämän kieli sekä mainonnan iskulauseet kertovat englannin kielen "siirtymisestä" venäläiseen kulttuuriin. Markkinatalouden ilmettä kuvastavat katukuvaan ilmestyneet latinalaisin tai yhä useammmin kyrillisin kirjaimin kirjoitetut kyltit: *супермаркет* (supermarket) ´tavaratalo´, *шоп* (shop) ´kauppa´, *бутик* (butik) ´liike, myymälä, kauppa´, *джаз-клуб* (dzaz-klub) ´jazz-klubi´, пиццерия ´pitseiria´, *стейк хаус* (stake house) ´ravintola´ , *казино* (kazino) ´kasino´, *бизнес-клуб* (biznes-klub) ´liikemiesten klubi´.

On selvää, että vierassanat ovat olleet tarpeen uusille käsitteille ja esineille, joita markkinatalous on tuonut mukanaan. Englannin orjallinen jäljittely sekä murre- ja rahvaanomaiset ilmaisut ovat odotetusti ärsyttäneet tiedotusvälineiden sovinnaiseen kielenkäyttöön tottuneita venäläisiä.

Kielen vapautuminen sekoitti pyhän ja profaanin, mikä ei Venäjällä tapahtunut intohimoja herättämättä. Mutta vastakkaisten koodien sekoittuminen on ollut myös erinomainen komiikan keino. Esimerkiksi sanomalehti *Izvestijassa* (Известия 26.8.94) oli pilapiirros, jossa oli teksti: *Леня Голубков - герой нашего времени* ´Ljonja Golubkov - aikamme sankari´. (Ks. myös Земская 1996: 28-29.) Ljonja Golubkov oli petollisen MMM-yhtiön mainossankari. Ilmauksella *aikamme sankari* on kytkös venäjän klassikkokirjailija Lermontovin samannimiseen romaaniin.

Neuvostokauden "pyhä" ideologinen iskulause *Kaikkien maiden proletaarit liittykää yhteen* muuntui asuun *Влюбленные всех полов, соединяйтесь* ´Kaikkien sukupuolten, rakastuneet yhtykää´ (Сегодня, 16.2.1994; Земская 1996: 29).

Mainosten sitaatit ovat irronneet ja levinneet alkuperäisestä yhteydestään. Esimerkiksi ilmaus *сладкая парочка* ´makea pari´ siirtyi televisiomainoksen tanssivista suklaapatukoista tarkoittamaan metaforisesti Venäjän pop-musiikin tähtiparia Alla Pugatšovaa ja hänen puolisoaan Filip Kirkorovia (АиФ

35/1994; Земская 1996: 11). Venäjästä ja Turkista käytettiin nimitystä *сладкая парочка*, kun ne olivat sopineet sokerin tuotannosta yhteistyössä (Сегодня 17.8.94; Земская 1996: 11).

3.2 VANHOJA PUHUTTELUMUOTOJA JA NIMIÄ PALAUTETAAN

Neuvostoliitto hajosi vuonna 1991. Tämän jälkeen aktiivisesta kielenkäytöstä väistyi neuvostotodellisuuteen viittaavia sanoja ja käyttöön otettiin ennen vallankumousta ollutta sanastoa (Ермакова 1996: 33). Esimerkiksi keskustelukumppania puhuteltaessa *товарищ* ´toveri´ antoi tilaa sanoille *господин* ´herra´ ja *госпожа* ´rouva´.

Vanhojen venäläisten paikannimien palauttaminen oli ensimmäisiä näkyviä tietoisia muutoksia korostaa venäläisiä historiallisia arvoja. Leninin kaupungista *Leningradista* tuli Pyhän Pietarin kaupunki *Sankt-Peterburg*. Kommunistijohtajan nimeä kantava *Kalinin* sai takaisin vanhan nimensä *Tver*. Kirjailija Gorkille nimetty kaupunki *Gorki* palautettiin *Niznij Novgorodiksi* jne. (Ryazanova & Wade 1999: 293).

3.3 IDENTITEETTIÄ JA ITSENÄISYYTTÄ KOROSTETAAN

Neuvostoliiton hajottua siihen kuuluneet tasavallat näkivät tilaisuuden korostaa omaleimaisuuttaan ja itsenäisyyttään. Venäjän hallinnollisia alueista otettiin käyttöön niiden omakielisiä nimityksiä. Uuteen Venäjän perustuslakiin on kirjattu omakielisinä esimerkiksi *Кыргызстан* (ven. Киргизия) ´Kirgisia´, *Башкортостан* (ven. Башкирия) ´Baskiria´, *Беларусь* (ven. Беларуссия) ´Valkovenäjä´, *Марий-Ел* (ven. Марийская Автономная Республика) ´Marin tasavalta´, *Молдова*

(ven. Moldavija) ´Moldavia´ (Ryazanova & Wade 1999: 302-304).

Prepositiotkin saattoivat politisoitua. Näin kävi prepositiolle *на* maannimen *Украина* ´Ukraina´ kanssa. Prepositio *на* vaihtui Ukrainan itsenäistyttyä prepositioon *в*. Venäjän kielen normien mukaan *в*-prepositiota käytetetään pääsääntöisesti maiden nimien kanssa, kun halutaan ilmaista sijaintia (Suomessa) tai suuntaa (Suomeen). Ukraina oli ollut vanhastaan poikkeus säännöstä; sen kanssa oli vakiintunut prepositio *на*. Preposition vaihdoksella ukrainalaiset halusivat korostaa, että maa on itsenäinen valtio eikä provinsiaalinen Venäjän rajamaa. Vuonna 1996 venäjänkielisessä lehdistössä Ukraina esiintyi *в*-preposition kanssa (Ryazanova & Wade 1999: 304).

3.4 TIEDOTUSVÄLINEISSÄ NORMIENVASTAINEN KIELENKÄYTTÖ LISÄÄNTYY

Venäjän kielen norminmurtoihin ja kielellisten ilmausten värikkyyteen vaikutti 1990-luvun alussa se, että sensuurin poistuminen kasvatti tieodotusvälineiden määrää, suosiota ja laajensi samalla niissä esiintyvien/kirjoittavien henkilöiden sosiaalista koostumusta. (Ruusunen 2002: 142-145.) Vuonna 1994 tiedotusvälineistä suosituin oli televisio (82 %), radio oli seuraavalla (24 %) ja lehdet kolmannella (17 %) sijalla (Земская 1996: 10).

Ryazanova & Wade (1999) ja artikkelikokoelma *Русский язык конца XX столетия* (1996) havainnollistavat monipuolisesti norminvastaista kielenkäyttöä. Tällaisia ovat esimerkiksi näennäistieteellisten abstraktisanojen (поднять общую *ситуацию* ´nostaa yleistä *tilannetta*´) ja persoonattomien ilmausten käyttö (*dogovoreno* ´on sovittu´), verbin rektiovirheet (именно это побудило *нам* (datiivi) /po. *нас* (akkusatiivi) ´juuri tämä herätti meidät´) sekä norminvastainen painon paikka *док**у**менты* (po. *докум**е**нты*) ´asiakirjat´.

4 OPETUS: NORMIT JA LUOVUUS

Kuvasin artikkelini alussa opiskelijoiden mielikuvaa kieliasiantuntijasta. Opettaja mielletään kieliasiantuntijaksi, jonka siis oletetaan antavan ohjeita ja suosituksia kielenkäytöstä. Opetustehtävänsä mukaisesti hän ensisijaisesti soveltaa kielentutkimuksen ja -huollon asiantuntijoiden suosituksia kielen kuvaukseen ja opetukseen. Kirjallisen ja suullisen kielenkäytön opetuksessa tavoitteena on, että opiskelija pystyisi soveltamaan kielijärjestelmän ja -yhteisön normeja. Tuohan normien osaaminen turvallisuutta. Luovalle oppijalle ja nopean hyödyn tavoittelijalle normien opettelu on usein kuitenkin turhauttavaa. Oppimateriaalit alkavat heistä muistuttaa tekstuaalista ruumista eli korpusta, kuten Barthes asian ehkä ilmaisisi (Barthes 1993: 47).

Uudet tekstilajit (mainokset, haastattelut) vierassanoineen ja sosiaalisine variaatioineen ovat perinteisten oppimateriaalien rinnalla ja täydennyksenä elävöittäneet venäjän kielen oppitunteja ja antaneet oivan keinon valaista kielen ja todellisuuden välistä suhdetta. Teksit ovat myös madaltaneet opiskelijalle kynnystä yrittää ymmärtää ja viestiä erityisesti kauppaan ja markkinointiin liittyviä asiasisältöjä. Uskoohan opiskelija varsin usein, että venäjän kielen vaikeus ja merkitykset ovat sanoissa. Tiedotusvälineistä poimitut tekstit ovat rohkaiseet vähäisenkin sanavaraston taitavaa opiskelijaa luovaan kielenkäyttöön, jota osoittaa erään opiskelijani määritelmä liikenaisesta: *Бизнес-женщина - она как Duracel-зайчик ´* Liikenainen on kuin Duracel-pupu´. Ilmaus on toimiva, koska *бизнес* ´bisnes´ on jo venäjän kieleen jo kotiutunut laina ja Duracel-paristojen mainokset tunnetaan myös Venäjällä. Lisäksi tavaranimikkeen alkuosa *Dura-* tuo mieleen venäjän sanan *дура* (dura), joka viittaa naispuoliseen hulluun, hupsuun. Liikenaiset ovat jaksavia ja tekevät “hullun lailla” töitä.

Vapaa arkikeskustelu ja puhuttelumuotojen yksinkertais-

tuminen ovat hälventäneet vaikutelmaa venäläisen keskustelun muodollisuudesta. Entisen kuivahkon televisiokuuluttajan tai -toimittajan saattoi varsinkin 1990-luvulla korvata pohdiskeleva, kriittisä, leikkisä, omia mielipiteitään laukova henkilö. Nuoremmat kuuluttajat aloittivat lähetyksensä jopa tuttavallisella tervehdyksellä *Здравствуйте, я Лена Шмелева* ´Päivää, olen Lena Šmeljova´. Neuvostoaikana oli ollut sopivaa vain persoonaton ilmaus: tervehdys katsojille tai tervehdys ja esittely etu-, isän- ja sukunimineen *Здравствуйте, уважаемые зрители* ´Päivää hyvät katsojat´ tai *Здравствуйте, я Елена Михайловна Шмелева* ´Päivää olen Jelena Mihailovna Šmeljova´.

Kitajgorodskaja & Rozanova (Китайгородская & Розанова 1996: 345) toteavat, että venäläisessä arkikeskustelussa ovat korostuneet kaupunkilaistyyppinen keskustelu, yksilöllinen ilmaisu ja karnevalistinen alkuvoimaisuus. Arkikeskustelu tarkoittaa tässä yhteydessä kaikkea keskustelua, jota käydään arkielämän tilanteissa. Kielenkäyttö on spontaania; ilmaisuvoimaisia sanoja poimitaan kaikilta mahdollisilta aloilta, myös alatyylistä ja slangista. Ihmisten tapa keskustella toistensa kanssa voi luontevasti siirtyä yhteisen kohtalon pohdiskeluksi. Vanhaa 1930-60-lukujen byrokraattista kieltä —*новояз* ´Newspeak ´— on arvosteltu kärjekkäästi, mutta sille ominaisia ilmauksia käytetään erinomaisena ironian keinona (Земская 1996: 19). Havainnollistan tällaista keskustelua Zemskajan (Земская 1996: 19) esimerkillä. Keskustelu on merkitty muistiin vuonna 1990. Keskustelussa sekoittuvat arkikeskustelu, institutionaalinen keskustelu ja *новояз*. Lääkäri (L, 50 vuotias) ja naispotilas (P, 60-vuotias) keskustelevat:

(1) L: *Ну, как желудок? Нормально работает?*
No mitenkäs vatsa? Toimiiko se normaalisti?
P:*Не жалуюсь.*
Ei ole valittamista.
L: ***Продовольственную программу выполняет?***
Toteuttaa siis ruokaohjelman?

Lääkärin puheenvuorossa parodioidaan suunnitelmatalouden ilmaisua *выполнять -*выполнить план* ´toteuttaa suunnitelma´.

Kitajgorodskaja & Rozanova (Китайгородская & Розанова 1996: 353) antavat myös esimerkkejä tapauksista, joissa arkikeskustelussa poiketaan usein vakiintuneista kohteliaista keskustelumuodoista. Esimerkiksi myyjän epäkohteliaita repliikkejä asiakkaalle:

(2) *Не хотите - не берите!*
Jos ette halua, niin älkää ottako!
Вас много, а я одна!
Teitä on paljon ja minä olen yksin!

Seuraavat englannin mukaiset käännöslainat ovat Kitajgorodskajan ja Rozanovan mukaan (Китайгородская & Розанова 1996: 360) uudentyyppisiä ja kohteliaita myyjän repliikkejä:

(3) *Вам помочь? Какие у вас проблемы?*
[< May I help you?]
Voinko auttaa?

Teitittelu kuuluu kuitenkin edelleen venäläiseen puhekulttuuriin. Sinuttelu on poikkeama normista, mikäli kysymyksessä ei ole aivan läheinen tuttava tai perheenjäsen. Tuntemattoman sinuttelu saattaa aiheuttaa seuraavanlaisen kommentin (Китайгородская & Розанова 1996: 355):

(4) *Почему вы тыкаете?*
Mitä varten te sinuttelette?

Tyypillisiä keskustelutilanteita ovat jonot ja torit. Seuraavaksi arkikeskustelu jonossa vuonna 1992. Keskustelijoina ovat noin 30-vuotias mies (M) ja iäkäs nainen (N).

(5) M. *Вот можно сказать дожили // И за хлебом очередь // если дальше так пойдет/ приходится эту демократию притушить*
No on aikoihin eletty // Leipääkin saa jonottaa //Jos näin jatkuu / niin demokratia pitää lopettaa
N. *Ее теперь ничем не уничтожишь// Раньше можно*

было/ а теперь у нее деньги/ войска//
Ei sitä enää millään saa lopetettua // Ennen voi/ mutta nyt sillä on rahat ja sotajoukot
M. *Ну на самом деле это не демократия // В демократической стране люди свободные/ а мы разве свободные/ Это не демократическое правительство// Люди просто хотели коммунистов скинуть/вот и поторопились*
No eihän tämä varsinaisesti olekaan demokratiaa// Demokraattisessa maassa ihmiset on vapaita/ ja ollaanko me muka vapaita? Ei tämä ole demokraattista hallintoa// Ihmiset vaan halusivat päästä irti kommunisteista/ pitivät vähän liikaa kiirettä
N. *Ну а где зхе демократическое-то взять?*
No mistä sitä sitten demokraattisen ottaisi?
M. *Настоящее правительство ещ? не пришло// Настоящее правительство/ это такое которое о простых людях думают/ свою страну любят/ А эти все на Америку смотрят// Я ничего не говорю// Америка очень прекрасная страна// Но мы-то не Америка//*
Oikeata hallitusta ei ole vielä tullutkaan/ Kunnon hallitus/ on sellainen/joka ajattelee tavallisia ihmisiä/ tykkää omasta maasta// Mutta nämä ne kaikki katsovat vaan Amerikkaan// Ei minulla mitään Amerikkaa vastaan ole//hyvä maahan se on//mutta eihän me olla Amerikka
N. *Да/ у нас должно быть не так// Чтобы больше души было// Чтоб любовь была.*
Niin/eikä meillä pidäkään olla sellaista// Kun olisi vaan enemmän sydäntä/ enemmän rakkautta.
(Китайгородскя & Розанова 1996: 357)

Tämä suppea esimerkkiaineisto arkikeskustelusta osoittaa, että venäläisten keskustelu on vapaata, monimuotoista ja kiintoisaa. Arkikeskustelu tarjoaa elävää aineistoa keskustelutunneilla ja aiheen laajempaan tutkimukseen. Keskustelututkimus on keino kuvata muuttuvaa puheviestintää ja kohentaa puheviestinnän opetuksen menetelmiä.

5 LOPUKSI

Todellisuuden ja kielen välinen suhde muuttuu ja muuntuu jatkuvasti. Kuten Barthes (1993: 41) asian ilmaisi: “Säälimätön topiikka säätelee kielen elämää; kieli on aina peräisin jostakin

paikasta, se on hyvin sotaisa topos”. Opetuksen näkökulmasta tekstien analyysi ja puheviestintä vieraalla kielellä johtavat vääjäämättä kielen ja kulttuurin vuorovaikutussuhteen tarkasteluun. Kulttuuri on läsnä kielessä: todellisuuden ja kielen välinen suhde on koko ajan liikkeessä. Häilyvyyden ja vaihtelevuuden seuraaminen ja selittäminen on osa opetusta.

LÄHTEET

Barthes, R. 1993. *Tekstin hurma.* Tampere: Vastapaino

Jermakova, O.P 1996 = Ермакова, О.П. 1996. Семантические процессы в лексике. Teoksessa *Русский язык конца XX столетия* (1985-1995). 1996. Москва: Язык русской культуры, 32–65.

Kitajgorodskaja, M.V. & N.N. Rozanova 1996. = Китайгородская, М.В. & Н.Н. Розанова. 1996. Современная городс кая коммуникация: Тенденции развития. Teoksessa *Русский язык конца XX столетия* (1985-1995). 1996. Москва: Язык русской культуры, 345–383.

NS=Nykysuomen sanakirja 1992, osa 1. Helsinki: WSOY

Rope, T. & J. Mether 1991. *Mielikuvamarkkinointi*. 2. painos. Helsinki: Weilin & Göös.

Русский язык конца XX столетия (1985-1995). 1996. Москва: Язык русской культуры.

Ruusunen, A. 2002. Venäjän, Baltian ja Puolan media. Teoksessa A. Ruusunen (toim.) *Media muuttuu*. Helsinki: Gaudeamus, 134–159.

Ryazanova, L. & C. & T. Wade 1999. *The Russian Language Today.* London and New York: Routledge.

Zemskaja, E. A. 1996.=Земская, Е.А. 1996. Введение. Teoksessa *Русский язык конца XX столетия* (1985-1995). 1996. Москва: Язык русской культуры, 9–29.

Lehdet

АиФ=Argumenty i Fakty, 35/1994

Izvestija=Известия, 26.4.1994

Segodnja=Сегодня, 16.2.1994; 17.8.1994